

Πάτερ ἡμῶν...

Ἀρχιμανδρίτης Βασίλειος Γοντικᾶκης – Πάτερ ἡμῶν...

Ἑρμηνεία στὴν Κυριακὴ Προσευχὴ

Διάλεξα ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο, ἀπὸ τὴν Ἀγία Γραφή, καὶ ἰδιαίτερα τὸ «Πάτερ ἡμῶν», γιατί νομίζω εἶναι ἡ πιὸ χαρακτηριστικὴ προσευχή, ἐφ' ὅσον εἶναι «Κυριακὴ» προσευχή, ἡ προσευχή ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ Κύριος.

Καὶ νομίζω ὅτι ὁ Κύριος μᾶς δίδαξε τὴν προσευχή ποὺ Ἐκεῖνος ἔκανε, μᾶς ἔδωσε τὴ ζωὴ ποὺ Ἐκεῖνος ἔζησε καὶ μᾶς δίδαξε τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτόν Του· κι αὐτὸ εἶναι ἡ ἀλήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὅπως μᾶς εἶπε ἄλλη φορὰ «Ἐγὼ εἶμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα» (Ἰω. ιε´ 5)· ὅπως ἡ σχέση τοῦ κλήματος καὶ τῆς ἀμπέλου εἶναι μιὰ σχέση ὀργανικὴ καὶ ἀθόρυβα προχωρᾷ ὁ χυμὸς τῆς ἀμπέλου πρὸς τὰ κλήματα, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος μᾶς ἔδωσε ὅλη τὴν ὑπαρξή Του, ὅποτε, μέσα στὴν προσευχή αὐτὴ – ἂν τὴν κάνουμε συνειδητὰ καὶ ἂν τὴν ζοῦμε – νομίζω ὅτι ζοῦμε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Ἀλλὰ ἄς ἀρχίσουμε νὰ διαβάζουμε τὴν προσευχὴ αὐτὴ καὶ νὰ τὴν παρακολουθοῦμε φράση πρὸς φράση.

Ἡ πρώτη φράση λέει: «**Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς**».

Νομίζω ὅτι ἡ ἁμαρτία μας ἡ μεγάλη εἶναι μιὰ· πολλές φορές ἀπογοητευόμαστε καὶ ξεχνᾶμε ἕνα πρᾶγμα: ὄχι ὅτι εἴμαστε ἀδύνατοι, ἀλλ' ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἀγαπάει. Ἄν ἔχουμε ἕνα κεφάλαιο ἐμεῖς οἱ ἀδύνατοι, εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἀγαπᾷ καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Πατέρας μας.

Λέμε ὅτι ὁ πατέρας, ἡ μάνα, ἀγαποῦν τὸ παιδί τους ὄχι γιατί εἶναι καλό, ἀλλὰ γιατί εἶναι παιδί τους· ὁπότε εἶναι μεγάλο πρᾶγμα ἂν αὐτὴ τὴ συνείδηση τὴν ἀποκτήσουμε καὶ νοιώσουμε ὅτι μπορούμε ἐμεῖς νὰ ποῦμε τὸ Θεὸ Πατέρα μας. Γιατὶ αὐτὴ ἡ λέξη τὰ λέει ὅλα. Ἀμέσως μᾶς βάζει μέσα στὸ κλίμα τῆς Ἐκκλησίας. Μπορεῖ νὰ εἶναι κανένας ὀρφανός, μπορεῖ νὰ τὸν ἔχουν ἐγκαταλείψει οἱ δικοί του, μπορεῖ ὅλα νὰ τὰ ἔχει χάσει καὶ νὰ αἰσθάνεται μόνος· ἀπὸ τὴ στιγμή ὅμως πού ὁ Θεὸς εἶναι Πατέρας του, νοιώθει μιὰ ἀσφάλεια, μιὰ σιγουριὰ καὶ ὅλος ὁ κόσμος γίνεται σπίτι του.

Θὰ τολμοῦσα νὰ πῶ καὶ τὸ ἐξῆς: μήπως δὲν θᾶταν καλύτερα νὰ μᾶς ἐγκαταλείψουν ὅλοι, γιὰ νὰ νοιώθουμε αὐτὴ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ; Θαρρῶ πὼς κι αὐτὸ μπορούμε νὰ τὸ ποῦμε. Γι' αὐτό, βλέπετε κι ὁ Κύριος στοὺς μακαρισμούς Του λέγει: «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, μακάριοι οἱ διψῶντες, μακάριοι οἱ πεινῶντες, μακάριοι οἱ κλαίοντες...». Δηλ. Μακάρι νὰ στερηθοῦμε τὴ στοργὴ τὴν ἀνθρώπινη, νὰ τὰ χάσουμε ὅλα, γιὰ νὰ νοιώσουμε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Πατέρας μας.

Θυμᾶμαι μιὰ φορὰ πού εἶχαμε ῥωτήσσει μιὰ γριὰ στὸ Παρίσι, Ῥωσίδα, τί εἶναι μοναχός, καὶ αὐτὴ μᾶς εἶπε ἀυθόρμητα ὅτι μοναχός εἶναι ἕνας ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος κρέμεται ἀπὸ ἕνα σχοινί, καὶ τὸ σχοινὶ αὐτὸ εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Νομίζω ὅτι αὐτὸ τελικὰ μπορούμε νὰ τὸ ποῦμε γιὰ κάθε ἄνθρωπο: ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει μιὰ δύναμη στὴ ζωὴ του καὶ ἡ δύναμη αὐτὴ εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἀγαπᾷ. Ἦλθαμε στὴ ζωὴ καὶ ἐλπίζουμε, γιατί κάποιος μᾶς

ἀγαπᾷ· κι αὐτὸς ὁ κάποιος εἶναι δυνατὸς ἄσχετα ἂν ἐμεῖς εἴμαστε ἀδύνατοι.

«Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Πατέρας μας λοιπὸν δὲν εἶναι ἀπλῶς κάποιος ποὺ μπορεῖ νὰ ἐντοπισθεῖ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀλλὰ εἶναι ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὐράνιος Πατέρας, ὅποτε, ὅλος ὁ κόσμος, ὅλος ὁ οὐρανὸς γίνεται σπίτι μας. Ἔτσι, λοιπὸν, μπορούμε νὰ νοιώθουμε ἄνετα κι ἐλεύθερα. Γι' αὐτό, λέγεται, ὅτι ὅταν εἶπαν στὸν Εὐάγριο Ποντικό, ἓνα ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀσκητὲς τῆς Νιτρίας, ὅτι ὁ πατέρας του πέθανε, αὐτὸς ἀντέδρασε ἀυθόρμητα καὶ λέει: «Μὴ βλαστημεῖτε· ὁ Πατέρας μου δὲν πέθανε ποτέ»!

Ἔτσι, λοιπὸν, μὲ τὴν πρώτη φράση ὁ Κύριος μᾶς δίνει κουράγιο, μᾶς κάνει δικούς Του ἀδελφούς, καὶ μᾶς λέει τὸν Πατέρα Του νὰ τὸν λέμε καὶ δικό μας Πατέρα. Καὶ κάτι ἄλλο λένε οἱ Πατέρες: Λέμε τὸ θεὸ «Πάτερ ἡμῶν» – δὲν λέμε ἀπλῶς Πατέρα μου – ὅποτε ὁ θεὸς εἶναι ὅλων Πατέρας μας καί, ἔτσι, ὅλοι εἴμαστε μεταξύ μας ἀδελφοί.

Ἡ ἐπόμενη φράση λέει, **«ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου...».**

Σ' αὐτὲς τὶς δύο φράσεις οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας βλέπουν τὴν παρουσία τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ἔτσι λοιπὸν, σ' αὐτὲς τὶς τρεῖς φράσεις «Πάτερ ἡμῶν... ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου», εἶναι παροῦσα ὅλη ἡ Ἁγία Τριάς. Τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ θεοῦ Πατρός, ὁ Υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. (Υπάρχει μάλιστα μιὰ γραφὴ τοῦ Εὐαγγελίου παλαιότερη, ποὺ ἀντὶ νὰ λέει «ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου» λέει «ἐλθέτω τὸ Πνεῦμα σου τὸ Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ καθαρισάτω ἡμᾶς»). Ὅποτε ἐδῶ ἔχουμε παροῦσα τὴν Ἁγία Τριάδα. Εἶναι αὐτὸ ποὺ λέμε: «Πιστεύω εἰς ἓνα θεόν, Πατέρα παντοκράτορα..., καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν..., καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον...».

»Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου...». Παρακαλοῦμε ἐμεῖς νὰ ἀγιασθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ. Ἐδῶ, ἂν βλέπουμε αὐτὰ ποὺ λένε οἱ Πατέρες, ὅτι

τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ τὸ «ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου» μπορούμε νὰ τὸ συνδέσουμε μὲ ἐκεῖνο ποὺ λέει ὁ Κύριος: «Ἐγὼ ἁγιάζω ἑμαυτόν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὧσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ» (Ἰω. ιζ´ 19). Καὶ τὸ «ἁγιάζω ἑμαυτόν» τοῦ Κυρίου σημαίνει ὅτι, ἐγὼ θυσιάζω τὸν ἑαυτό μου γιὰ νὰ ἁγιασθοῦν ἐν ἀληθείᾳ, στὴν πραγματικότητα, οἱ πιστοί. Ἔτσι λοιπόν, ὅταν καὶ ἐμεῖς λέμε «ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου», εἶναι σὰν νὰ λέμε, ἅς ἁγιασθεῖ ἡ θυσία τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος εἶναι ὁ ἁγιασμός, ἡ ἀπολύτρωση καὶ ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν. Καί, «ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου», νὰ ἔλθει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο στὴν Πεντηκοστή· καὶ πάντοτε ἔρχεται τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι μιὰ συνεχῆς Πεντηκοστή.

Μέσα, λοιπόν, σ' αὐτὲς τὶς τρεῖς φράσεις βλέπουμε παροῦσα ὅλη τὴν Ἁγία Τριάδα. Ἀλλά, μπορούμε νὰ δοῦμε σ' αὐτὲς τὶς τρεῖς φράσεις, καὶ τὴν πραγματικότητα τῆς ἐπικλήσεως τῆς κεντρικῆς εὐχῆς τῆς Θείας Λειτουργίας: Αὐτὸ ποὺ ὁ ἱερεὺς, παρακαλεῖ τὸν Οὐράνιο Πατέρα, νὰ στείλει δηλ. τὸ Πνεῦμα τὸ πανάγιον καὶ νὰ ποιήσει τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ.

Καὶ φθάνουμε στὴν τέταρτη φράση, ἡ ὁποία εἶναι ἡ κεντρικὴ φράση τοῦ «Πάτερ ἡμῶν», καὶ τὸ κεντρικὸ σημεῖο τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου καὶ τῆς δικῆς μας ζωῆς: εἶναι τὸ «**γενηθήτω τὸ θέλημά σου**».

Ἴσως αὐτὴ ἡ φράση, «γενηθήτω τὸ θέλημά σου», μπορεῖ νὰ παρομοιασθεῖ μὲ τὸ «Ἄμην» τῆς ἐπικλήσεως. Καὶ αὐτὸ τὸ «γενηθήτω τὸ θέλημά σου» εἶναι ἡ κατάληξη καὶ ἡ ἀνακεφαλαίωση τῶν προηγουμένων φράσεων· στὶς προηγούμενες φράσεις λέμε, «ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου», «ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου», «γενηθήτω τὸ θέλημά σου». Ἀναφερόμαστε στὸ Θεό, λέμε τὸ ὄνομά Του νὰ ἁγιασθεῖ, ἡ βασιλεία Του νὰ ἔλθει, τὸ θέλημά του νὰ γίνεῖ. Δίνουμε τὰ πάντα στὸ Θεό, καὶ αὐτὸ ἐπικυρώνεται καὶ ἀνακεφαλαιώνεται μ' αὐτὴ τὴ φράση, «γενηθήτω τὸ θέλημά σου».

Γιὰ νὰ καταλάβουμε καλύτερα τί σημασία ἔχει τὸ «γενηθήτω τὸ θέλημά σου», θὰ εἶναι καλὰ νὰ θυμηθοῦμε αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Κύριος, γιατί κατέβηκε ἀπ' τὸν Οὐρανό: «Ἐγὼ καταβέβηκα ἐκ τοῦ

οὐρανοῦ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον». Καὶ τὸ ἄλλο πάλι πού λέει, ὅτι «ἡ κρίσις ἢ ἐμὴ δικαία ἐστίν...». ἡ κρίσις μου εἶναι δίκαιη καὶ σωστή, γιατί «οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός». Καὶ κάτι ἄλλο: θυμᾶστε πού ὁ Κύριος συναντήθηκε μὲ τὴ Σαμαρείτιδα· ὅταν ἦλθαν οἱ μαθητές, εἶπαν στὸν Κύριο: «Ραββί, φάγε». κι ἐκεῖνος τοὺς ἀπάντησε, ὅτι «ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φαγεῖν, ἢν ἡμεῖς οὐκ οἶδατε...». Ἐγὼ ἔχω νὰ φάω ἕνα φαγητὸ τὸ ὁποῖο ἐσεῖς δὲν ξέρετε. «Ἐμὸν βρῶμα ἐστὶν ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον».

Αὐτό, λέει, πού ἐμένα μὲ τρέφει εἶναι νὰ ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός. Καὶ νομίζω ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ βασικὸ πρᾶγμα τὸ ὁποῖο καθορίζει τὴ ζωὴ τοῦ Κυρίου καὶ τὴ ζωὴ τὴ δική μας. Γι' αὐτὸ βλέπουμε τὸν Κύριο στὴ συνέχεια, τὴν ὥρα τῆς Γεθσημανῆ, δηλ. τὴν ὥρα τῆς πραγματικῆς ἀγωνίας – θᾶλεγε κανεῖς τὴν ὥρα ἐνὸς δυνατοῦ σεισμοῦ πού τὰ πάντα δοκιμάζονται, καὶ ὁ Κύριος «γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσήυχετο» – νὰ λέει «Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν ἀπ' ἐμοῦ ἐὰν μὴ αὐτὸ πῖω, γεννηθήτω τὸ θέλημά σου» (Ματθ. κστ' 42). Αὐτὸ πού μᾶς εἶπε ὁ Κύριος νὰ λέμε, καὶ ἐκεῖνος τὸ εἶπε στὴ δύσκολη στιγμή καὶ προχωρεῖ ὁ Κύριος ἤρεμα, ἀλλὰ παντοκρατορικὰ πρὸς τὸ πάθος ἀκριβῶς γιατί λέγοντας, «ὄχι τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ δικό σου νὰ γίνει», ἀμέσως στρέφεται ἐσωτερικά, παίρνει ἄλλη δύναμη καὶ προχωρεῖ.

Δὲν θᾶταν ἄσχημα νὰ πᾶμε τώρα γιὰ μιὰ στιγμή καὶ στὴ δικιά μας ζωὴ. Ἀγωνιζόμαστε στὴ ζωὴ μας, ἀρχίζουμε, ἔχουμε σχέδια, ἔχουμε προγράμματα, προχωρᾶμε καλά, ἀλλὰ σὲ μιὰ στιγμή μπορεῖ νὰ περάσουμε δυσκολίες. Νομίζω ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος πού νὰ μὴν περάσει τὴ Γεθσημανῆ του. Καὶ τὴν ὥρα πού τὰ πάντα καταρρέουν, τότε μόνο τὰ πάντα ἀνασταίνονται, καὶ τότε μόνο καταλαβαίνει κανεῖς αὐτὸ πού εἶπε ὁ Κύριος, ὅτι τὸ νὰ ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός καὶ ὄχι τὸ δικό μου, αὐτὸ εἶναι πού μὲ τρέφει. Ἐκείνη τὴ στιγμή πού τὰ πάντα καταστρέφονται καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἐλπίδα πουθενὰ καὶ κανένα φῶς, καὶ τὰ πάντα εἶναι σκεπασμένα μὲ σκοτάδι, ἂν ὁ ἄνθρωπος πεῖ – θεέ

μου, νὰ γίνεῖ τὸ θέλημά σου, ἀμέσως παίρνει μιὰ ἄλλη δύναμη, ἀνασταίνεται καὶ προχωρεῖ παντοκρατορικὰ καὶ σεμνὰ πρὸς τὴν ὁδὸ, πρὸς τὴ διάβαση, πρὸς τὸ Πάσχα ποὺ εἶναι ὁ Χριστός, σὲ μιὰ ἐξέλιξη ποὺ δὲν σταματᾷ ποτέ. Καὶ τότε, ἐκ τῶν ὑστέρων, θὰ εὐχαριστεῖ κανεὶς τὸ θεὸ ὄχι γιὰ τὶς εὐκολίες, ἀλλὰ γιὰ τὶς δυσκολίες τῆς ζωῆς του καὶ γιὰ τὴ Γεθσημανῆ του, ἡ ὁποία τὸν ἀνάγκασε, μέσα στὴν ἐξάρθρωση τοῦ ἑαυτοῦ του, νὰ πεῖ τὸ λογισμό του ἐλεύθερα, νὰ καταλήξει στό: «θεέ μου, νὰ γίνεῖ τὸ δικό σου θέλημα».

Νομίζω ὅτι αὐτὸ τὸ «γεννηθήτω τὸ θέλημά σου» μοιάζει μὲ τὸ «γεννηθήτω» τὸ δημιουργικὸ (αὐτὸ ποὺ λέει ὁ Κύριος, «εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν»), καὶ μὲ τὸ λειτουργικὸ γεννηθήτω (ὅταν ὁ ἱερεὺς ἱεουργεῖ τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ παρακαλεῖ τὸν Πατέρα νὰ καταπέμψῃ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ νὰ ποιήσῃ τὸν ἄρτον Σῶμα Χριστοῦ καὶ τὸ ἐν τῷ Ποτηρίῳ Αἷμα Χριστοῦ καὶ λέει τὸ Ἀμήν, Ἀμήν, Ἀμήν, ὁπότε ἤδη ἔγινε τὸ μυστήριον. Ὑπάρχει μιὰ σχέση μεταξὺ τοῦ δημιουργικοῦ γεννηθήτω καὶ τοῦ λειτουργικοῦ). Ὅταν ὁ ἄνθρωπος συνειδητὰ πεῖ, θεέ μου, νὰ γίνεῖ τὸ θέλημά σου καὶ σὲ μένα, μοιάζει καὶ μὲ αὐτὸ ποὺ εἶπε ἡ Παρθένος στὸν Ἀρχάγγελο Γαβριήλ: «γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμα σου»· νὰ γίνεῖ σὲ μένα, στὴν ὑπαρξή μου, μέσα μου, κατὰ τὸ ῥῆμα σου· θεέ μου, νὰ γίνεῖ κατὰ τὸ θέλημά σου. Ὅποτε ὁ ἄνθρωπος ἀγιάζεται καὶ παίρνει μιὰ ἄλλη δύναμη.

Λέει ὁ Ἀββᾶς Ἰσαὰκ κάπου, ὅτι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ, ὑπακούοντας στὸ θεό, νὰ γίνεῖ θεὸς κατὰ χάριν, καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος νέους κόσμους: ὁ ἄνθρωπος γίνεται τελείως νέος, ὁ ἀδύνατος παίρνει ἄλλη δύναμη καὶ ὁ νεκρὸς παίρνει νέα ζωὴ καὶ προχωρεῖ. Τότε καταλαβαίνει ὅτι, πράγματι, εἶναι τροφὴ πραγματικὴ τὸ νὰ καταλήξῃ νὰ πεῖ ἡρεμα, «θεέ μου, νὰ γίνεῖ τὸ θέλημά σου καὶ ὄχι τὸ δικό μου».

Γι' αὐτὸ βλέπετε ὅτι ὁ ἀληθινὸς θεολόγος δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ πάει στὸ πανεπιστήμιον καὶ παίρνει ἄριστα ἐπειδὴ θυμᾶται μερικὲς χρονολογίες καὶ μερικὰ ὀνόματα ἢ γράφει μιὰ ἐργασία· ἀλλὰ, ἀληθινὸς θεολόγος ποὺ γνωρίζει ποιά εἶναι ἡ δύναμη καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου, εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος στὴ

δύσκολη στιγμή λέγει: μὴ τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω θέλημα. Τότε ὁλος ὁ θεὸς μπαίνει μέσα του, τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο τὸν κάνει θεολόγο, τὸν κάνει θεὸ κατὰ χάριν καὶ προχωρεῖ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μὲ ἓνα ἄλλο τρόπο μπροστά. Καὶ ὅπως ὁ Κύριος ἀναστημένος προχωροῦσε κεκλεισμένων τῶν θυρῶν ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸς ὁ ἀδύνατος ἀλλὰ καὶ παντοδύναμος μὲ τὴ χάρη τοῦ θεοῦ, προχωρεῖ εἴτε τὰ προβλήματα εἶναι λυμένα ἢ ἀνοικτά. Γι' αὐτὸ ἂν τυχὸν περνᾶμε δυσκολίες ἅς λέμε τὸ λογισμό μας ἐλεύθερα· ὅπως θέλει κανεὶς νὰ ἐκφρασθεῖ, ἅς ἐκφρασθεῖ, γιατί ὁ θεὸς εἶναι Πατέρας μας. Ἀλλὰ στὴ συνέχεια ἅς ποῦμε, θεέ μου, ἐγὼ δὲν ξέρω, ἐσὺ ξέρεις, ἐσὺ μὲ ἀγαπᾶς πιὸ πολὺ ἀπὸ ὅ,τι τοὺς ἀγαπᾶ ἐγὼ καὶ πιὸ πολὺ ἀνήκουν σὲ σένα ὅλοι ἀπ' ὅ,τι ἀνήκουν σὲ μένα. Ὅποτε ἅς γίνῃ τὸ θέλημά σου. Ἄν τυχὸν τὸ θέλημά σου ἐξωτερικὰ φαίνεται καταστροφή, νᾶναι καταστροφή. Καλύτερα μιὰ θεοθέλητη καταστροφή παρὰ ὁποιαδήποτε ἐπιτυχία μὲ τὴν ἀνθρώπινη βούληση, πὺ εἶναι ἀληθινὸ χαντάκωμα καὶ ἀληθινὴ καταστροφή. Τότε τὸ «γεννηθήτω τὸ θέλημά σου» εἶναι ἡ φράση πὺ μᾶς τρέφει καὶ μᾶς ἀνασταίνει σὲ ἓνα ἄλλο χῶρο.

Ἡ ἄλλη φράση εἶναι, «**ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς**».

Ἐδῶ πέρα, λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ Χριστός, βάζει τὸν καθένα μας ὑπεύθυνα γιὰ τὴ σωτηρία ὅλου τοῦ κόσμου. Δὲν λέει, «θεέ μου, νὰ γίνῃ τὸ θέλημά σου στὴ ζωὴ μου», ἀλλὰ νὰ γίνῃ τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, νὰ γίνῃ σ' ὀλόκληρη τὴ γῆ. Θυμᾶμαι σ' ἓνα νησί, στὴν Κῷ, πὺ εἶχα πάει μιὰ φορὰ εἶχα δεῖ μιὰ γριούλα. Μοῦ λέει, «Ἐγὼ δὲν ξέρω γράμματα καὶ δὲν ξέρω νὰ κάνω καμιὰ προσευχή, μὰ οὔτε τὸ Πιστεύω μπορῶ νὰ πῶ οὔτε τὸ Πάτερ ἡμῶν. Γι' αὐτό, τὸ βράδυ ὅταν πέσω νὰ κοιμηθῶ, κάνω τὸ σταυρό μου καὶ παρακαλῶ ὁ θεὸς νὰ ξημερώσει μὲ τὸ καλὸ ὅλον τὸν κόσμον». Μὲ ῥωτᾶ, «Καλὰ κάνω;» Τῆς λέω, «Καλὰ κάνεις».

Βλέπετε, ἡ γριούλα εἶχε συλλάβει τὸ μυστικὸ τῆς εὐχῆς αὐτῆς· καὶ ἐπειδὴ ζοῦσε μέσα στὴν Ἐκκλησία, καὶ ἐπειδὴ εἶχε τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ πὺ κυκλοφοροῦσε μέσα στὴν ὑπαρξή της ἀθόρυβα, ὅπως πάει ὁ χυμὸς τῆς ἀμπέλου πρὸς τὸ κλῆμα, γι' αὐτό, χωρὶς νὰ ξέρει γράμματα, ἔκανε αὐτὸ τὸ ἀληθινό: παρακαλοῦσε ὁ θεὸς

νὰ ξημερώσει μὲ τὸ καλὸ ὅλο τὸν κόσμον. Ἔτσι λοιπὸν λέμε «ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς».

Παρακάτω λέμε, «**τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον**».

Ὅταν φθάσουμε στὸ σημεῖο νὰ περάσουμε τὴ Γεθσημανῆ καὶ νὰ ποῦμε στὴ δύσκολη στιγμή, «θεέ μου, γεννηθήτω τὸ θέλημά σου» καὶ δὲν δυσανασχετοῦμε, δὲν ἀγανακτοῦμε, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ δεχόμαστε μὲ καρτερία καὶ ἡρεμία, τότε νομίζω ὅτι εἶναι ἱκανὸ τὸ πνευματικὸ μας στομάχι νὰ χωνέψει τὴν ὄντως τροφή. Καὶ ἡ ὄντως τροφή πάλιν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Εἶδατε ὅτι εἶπε: «Ἐγὼ εἰμὶ ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγη ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα» (Ἰω. στ' 51). Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀληθινὸς ἄρτος, ὁ ζωντανός, ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ· καὶ ἂν κανεὶς φάει ἀπ' αὐτὸν τὸν ἄρτο θὰ ζήσει καὶ δὲν πρόκειται νὰ πεθάνει. Δηλαδή παίρνει ἀπὸ τώρα μιὰ δύναμη καὶ μιὰ χάρη, ἡ ὁποία τὸν βοηθᾷ νὰ ξεπεράσει τὸ θάνατο· ἤδη ἀπὸ τώρα, ἐνῶ βρίσκεται ἐν σαρκί, βρίσκεται μέσα στὴν αἰώνια ζωὴ.

Γι' αὐτὸ ὅταν λέει ὁ Κύριος, «τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὲς ἡμῖν σήμερον», τί ἀκριβῶς θέλει νὰ πεῖ; Καὶ λένε οἱ Πατέρες ὁ «ἐπιούσιος» σημαίνει ὁ ἄρτος ποὺ ἀφορᾷ τὴν οὐσία τοῦ ἀνθρώπου ἢ ὁ ἄρτος τῆς ἐπιούσης ἡμέρας. Ἐπιούσα ἡμέρα εἶναι ἡ ἐπόμενη μέρα· καὶ ἐπόμενη μέρα εἶναι ὁ ἐπόμενος αἰὼν, εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἔτσι λοιπὸν, παρακαλοῦμε τὸ θεὸ Πατέρα νὰ μᾶς ἀξιώσει τῆς «ἐπιούσης ἡμέρας», τοῦ οὐρανόθεν ἄρτου, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ μᾶς δώσει σὰν τροφὴ ἀληθινὴ ἀπὸ σήμερον. Καὶ ἐνῶ βρισκόμαστε ἐν σαρκί, ἐνῶ βρισκόμαστε σ' αὐτὸ τὸν κόσμον, ὁ ἀληθινὸς ἄρτος ποὺ θὰ μᾶς τρέφει νᾶναι ὁ ἄρτος τῶν ἀγγέλων, ὁ ἄρτος τῆς «ἐπιούσης ἡμέρας», ὁ ἄρτος τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ βασιλείας.

»Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν».

Ἐδῶ πέρα θυμόμαστε τὴν προσευχὴ τοῦ Κυρίου ποὺ εἶπε γιὰ τοὺς σταυρωτὰς του: «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι»

(Λουκ. κγ' 34). Ὁ Κύριος τοὺς συγχώρεσε καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε καμιά δικαιολογία γι' αὐτό, ὁ Κύριος βρῆκε μιὰ δικαιολογία γι' αὐτούς, ὅτι δὲν ξέρουν τί κάνουν.

»Καὶ ἄφες ἡμῖν..., ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν...». Ἡ φράση αὐτὴ ἔχει κάτι λίγο πιὸ ἀπαιτητικό. Δὲν μᾶς λέει ὁ Κύριος νὰ παρακαλοῦμε τὸ θεὸ Πατέρα νὰ μᾶς βοηθήσει νὰ συγχωροῦμε τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ λέμε ὅτι ἐμεῖς ὅπωςδήποτε συγχωροῦμε. Καὶ λέει ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης ὅτι ἐδῶ πέρα, ἐμεῖς σὰν νὰ λέμε στὸ θεὸ Πατέρα νὰ λάβει ἐμᾶς σὰν ὑπόδειγμα καὶ νὰ μᾶς συγχωρήσει καὶ ἐμᾶς.

Ἀλλὰ ἂν τυχὸν ἐμεῖς δὲν συγχωροῦμε, τότε τίποτε δὲν γίνεται, τὸ εἶπε ὁ Κύριος ξεκάθαρα: «Ἐὰν δὲ μὴ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν» (Ματθ. στ' 15). Μπορεῖ νὰ πηγαίνουμε στὰ Κατηχητικά, μπορεῖ νὰ πηγαίνουμε στὶς ὁμιλίες, στὴν ἐκκλησία, νὰ κοινωνοῦμε καὶ νὰ προχωροῦμε στὴν πνευματικὴ ζωὴ, μπορεῖ νὰ κάνουμε θαύματα, καὶ ὅμως νὰ μὴ συγχωροῦμε κάποιον. Ἀλλὰ ἐὰν δὲν συγχωροῦμε δὲν γίνεται ἀπολύτως τίποτα.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θᾶθελα νὰ θυμηθοῦμε κάτι ποὺ ἔλεγε ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς στοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀπευθυνόταν: «Πονᾶω γιατί δὲν ἔχω χρόνο νὰ σᾶς δῶ ὅλους χωριστὰ τὸν καθένα σας καὶ νὰ ἐξομολογηθεῖτε καὶ νὰ μοῦ πεῖτε τὰ παράπονά σας καὶ νὰ σᾶς πῶ καὶ ἐγὼ ὅ,τι μὲ φωτίζει ὁ θεός. Ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν μπορῶ νὰ σᾶς δῶ ὅλους, θὰ σᾶς πῶ μερικὰ πράγματα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἐφαρμόσετε. Κι ἂν αὐτὰ ἐφαρμόσετε θὰ προχωρήσετε καλά. Τὸ πρῶτο εἶναι νὰ συγχωρᾶτε τοὺς ἐχθρούς σας». Καὶ γιὰ νὰ τοὺς κάνει νὰ καταλάβουν τί ἤθελε νὰ πεῖ, τοὺς δίνει ἕνα παράδειγμα: «Ἦλθαν δύο νὰ ἐξομολογηθοῦν, ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος. Ὁ Πέτρος μοῦ εἶπε: «Ἄγιε τοῦ θεοῦ, ἐγὼ ἀπὸ μικρὸς πῆρα τὸν καλὸ δρόμο. Ζῶ στὴν ἐκκλησία, ἔχω κάνει ὅλα τὰ καλά, προσεύχομαι, κάνω ἐλεημοσύνες, ἔχω κτίσει ἐκκλησίες, ἔχω κτίσει μοναστήρια, ἔχω ἕνα μικρὸ ἐλαττωματάκι, ὅτι δὲν συγχωρῶ τοὺς ἐχθρούς μου». Καὶ λέει ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὅτι, «Ἐγώ, αὐτὸν τὸν ἀποφάσισα γιὰ τὴν κόλαση, κι εἶπα «ὅταν πεθάνει θὰ τὸν πετάξουν στὸ δρόμο νὰ τὸν φᾶνε τὰ σκυλιὰ»». Μετὰ ἀπὸ λίγο ἔρχεται ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἐξομολογήθη καὶ μοῦ λέει: «Ἐγὼ ἀπὸ

μικρὸς πῆρα τὸ στραβὸ δρόμο, ἔχω κλέψει, ἔχω ἀτιμάσει, ἔχω σκοτώσει, ἔχω κάψει ἐκκλησίες, μοναστήρια, δηλ. εἶμαι σὰν δαιμονισμένος· μόνο ἓνα καλὸ ἔχω, ὅτι συγχωρῶ τὸν ἐχθρό μου». Καὶ λέει ὁ Ἅγιος Κοσμάς, «ἐγὼ κατέβηκα, τὸν ἀγκάλιασα, τὸν φίλησα καὶ τοῦ εἶπα σὲ τρεῖς μέρες νὰ κοινωνήσῃς».

Αὐτὸς ποὺ εἶχε ὅλα τὰ καλά, μὲ τὴν κακότητα νὰ μὴ συγχωρεῖ τὸν ἐχθρό του, ὅλα αὐτὰ τὰ μόλυνε, ὅπως ἔχουμε 100 ὀκάδες ζυμάρη καὶ βάζουμε λίγο προζύμη καὶ κουφίζει ὅλο τὸ ζυμάρη. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ὁ ἄλλος ποὺ ἔχει κάνει ὅλα τὰ κακά, συγχωροῦσε τὸν ἐχθρό του· αὐτὸ ἔδρασε μέσα σ' ὅλα αὐτὰ σὰν μιὰ φλόγα κεριοῦ καὶ τᾶκαψε ὅλα. Νομίζω, ὅτι αὐτὸ εἶναι βασικό. Καὶ πολλές φορὲς ἡ ζωὴ μας ὀλόκληρη βγάζει μιὰ ἀποφορὰ ἀντὶ νᾶναι ἄρωμα Χριστοῦ, καὶ δὲν ξέρουμε γιατί γίνεται αὐτό. Νὰ συγχωροῦμε, λοιπόν. Νὰ μὴν κρατήσουμε καμιὰ κακότητα γιὰ κανένα. Τότε ἡ ζωὴ μας θὰ προχωρήσῃ μπροστά. Ἄν αὐτὸ δὲν κάνουμε, τότε ὅλες οἱ θεολογίες μας κι ὅλες οἱ ἀγιότητές μας πᾶνε χαμένες. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς λέει ὁ Κύριος, «ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν». Ἐνα ἐλάχιστο πράγμα φτάνει γιὰ νὰ σὲ βάλῃ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ ἓνα ἐλάχιστο πράγμα μπορεῖ νὰ βρωμίσει ὅλη τὴ ζωὴ μας.

»Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ».

Λέμε, «μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν», καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ ἅγιος Ἰάκωβος ὁ Ἀπόστολος λέει, «Πᾶσαν χαρὰν ἠγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις» (Ἰάκ. α' 2). Τὴν ἀπορία μᾶς τὴν λύνουν οἱ Πατέρες. Ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, λέει ὅτι ὑπάρχουν δύο εἰδῶν πειρασμοί: ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ἔχουμε τοὺς ἡδονικοὺς καὶ προαιρετικοὺς ποὺ γεννοῦν τὴν ἁμαρτία· σ' αὐτοὺς παρακαλοῦμε τὸν Κύριον νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ νὰ μποῦμε καὶ νὰ παρασυρθοῦμε. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ ὑπάρχουν ἄλλοι πειρασμοὶ καὶ δοκιμασίες, οἱ ἀπροαίρετοι καὶ ὀδυνηροὶ πειρασμοί, οἱ ὁποῖοι κολάζουν τὴν φιλαμαρτήμονα γνώμη, οἱ ὁποῖοι σταματοῦν τὴν ἁμαρτία. Ἔτσι, λοιπόν, παρακαλοῦμε νὰ μὴν πέσουμε στοὺς πρώτους πειρασμούς, τοὺς ἡδονικοὺς καὶ προαιρετικούς, ἀλλὰ ἂν τυχὸν πέσουμε στὶς ἄλλες δοκιμασίες

πρέπει νὰ τὶς δεχόμαστε μὲ κάθε χαρὰ, γιὰ αὐτοὶ οἱ πειρασμοὶ φέρνουν τὴν γνώση, τὴν ταπείνωση, τὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ θυμᾶστε αὐτὸ ποὺ λέει στὸ Γεροντικό: «ἔπαρον τοὺς πειρασμοὺς καὶ οὐδεὶς ὁ σωζόμενος». Ἄν βγάλεις ἀπὸ τὴ ζωὴ μας τοὺς πειρασμούς, αὐτὲς τὶς δοκιμασίες, κανεὶς δὲν πρόκειται νὰ σωθεῖ.

»...ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ». Ἡ τελευταία φράση αὐτῆς τῆς προσευχῆς εἶναι ὁ πονηρός. Ἡ πρώτη φράση τῆς προσευχῆς εἶναι τὸ «Πάτερ ἡμῶν». Ὁ θεὸς εἶναι ἡ πρώτη λέξη, ἡ πρώτη πραγματικότητα, τελευταία δὲ εἶναι ὁ πονηρός. Ἡ ζωὴ μας κινεῖται μεταξὺ τοῦ πονηροῦ καὶ τοῦ θεοῦ. Ὁ πονηρὸς δὲν ἄφησε κανένα ἀπείραστο· οὔτε τὸν πρῶτο Ἀδὰμ στὸν Παράδεισο οὔτε τὸ δεύτερο Ἀδὰμ, τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, ὅταν βγῆκε στὴν ἔρημο. Καὶ λέει ὁ Κύριος πάλι, ὅτι «τὸ γένος τοῦτο ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελεθεῖν εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ» (Μαρκ. θ' 29). Δὲν μπορούμε νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὸν πονηρὸ παρὰ μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴ νηστεία. Δὲν φεύγει ὁ πονηρὸς μὲ τὴ λογικὴ ὅπως δὲν φεύγει τὸ καρκίνωμα μὲ τὶς ἀσπιρίνες. Δὲν φεύγει ὁ διάβολος μὲ τὶς ἐξυπνάδες. Λέγει καὶ ἕνας μοναχός, ὅτι ὁ μεγαλύτερος δικηγόρος δὲν μπορεῖ νὰ τὰ βγάλει πέρα μὲ τὸ μικρότερο διάβολο. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ἀρχίζομε συζήτηση μὲ τὸν πονηρό. Ἄς τὸν ἀφήνουμε καὶ νὰ φεύγουμε.

Τὸ θέμα στὴν πνευματικὴ ζωὴ εἶναι νὰ ἀποκτήσουμε τὴ διάκριση τὴν πνευματικὴ, νὰ ξεκαθαρίζουμε τὰ πράγματα ἂν κάτι εἶναι ἀπὸ τὸ θεὸ ἢ ἀπὸ τὸ διάβολο. Μὰ θὰ πεῖ κανένας: Ἐγὼ εἶμαι ἀδύνατος ἄνθρωπος· πῶς μπορῶ νὰ ἀποκτήσω αὐτὴ τὴ διάκριση; Νομίζω τὰ πράγματα εἶναι ἀπλὰ ἐὰν τυχὸν κάνουμε συνειδητὰ αὐτὴ τὴν προσευχὴ ποὺ μᾶς δίδαξε ὁ Κύριος. Μποροῦμε τώρα νὰ ἀρχίσουμε ἀπὸ πίσω: ἐὰν συγχωροῦμε τοὺς ἐχθρούς μας ἀσυζητητί· ἐὰν τρεφόμεθα μὲ τὸν οὐράνιον ἄρτον· ἐὰν στὴ δύσκολη στιγμὴ λέμε, «θεέ μου, νὰ γίνῃ τὸ θέλημά σου» καὶ ἐὰν νοιώθουμε τὸ θεό, Πατέρα μας, τότε, ἐνῶ εἴμαστε πάρα πολὺ ἀδύνατοι, θὰ εἴμαστε ταυτόχρονα καὶ πανίσχυροι. Ἐάν, ἀντίθετα, κάνουμε τὸ θέλημά μας καὶ δὲν συγχωροῦμε τὸν ἄλλο, τότε τὸν διάβολο ἀπὸ μυρμηγκὶ τὸν κάνουμε λιοντάρι καὶ δὲν μπορούμε νὰ τὰ βγάλουμε πέρα μὲ

καμιά δύναμη. Ἀντίθετα, ἐὰν λέμε: τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ νὰ γίνει, ἐγὼ δὲν ξέρω τίποτα· ἂν συγχωροῦμε ἀσυζητητί· ἂν τὴ στιγμή πού μᾶς ἔχουν σκοτώσει, ἐμεῖς, σκοτωμένοι, μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι δὲν κρατᾶμε καμιά κακότητα γι' αὐτὸν πού μᾶς σκότωσε καὶ λέμε ἔχει ὁ θεός, δὲν πειράζει· τότε ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸς ὁ ἀδύνατος, εἶναι παντοδύναμος καὶ μπορεί νὰ τὰ βγάλει πέρα καὶ ὁ διάβολος μπροστὰ του εἶναι μυρμήγκι. Καὶ προχωρεῖ ἐλεύθερα.

Θυμᾶστε, στὴ Γεθσημανῆ, ὅταν ὁ Κύριος «γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσήχετο» καὶ εἶπε «οὐ τὸ ἐμὸν θέλημα γενέσθω», ἀναφέρεται ἐκεῖ στὴν Ἁγία Γραφή ὅτι, «ᾤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτὸ» (Λουκ. κβ' 43). Καὶ ἐπίσης ὅταν στὴν ἔρημο εἶπε, «ὑπάγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις», τότε τὸν ἄφησε ὁ διάβολος «καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ» (Ματθ. δ' 10-11). Ἔτσι, λοιπόν, συμβαίνει καὶ σ' ἐμᾶς· ἂν λέμε τὴν προσευχὴ αὐτή, ἂν ζοῦμε τὴ ζωὴ αὐτή, ὁ πονηρὸς φεύγει, ἡ διάκριση ἢ πνευματικὴ ἔρχεται μέσα μας καὶ ἄγγελοι μᾶς διακονοῦν. Καὶ μπορούμε νὰ νοιώσουμε αὐτὴ τὴ συντροφιά τῶν ἀγγέλων· καὶ μπορούμε ἀπὸ τώρα νὰ ζήσουμε στὸν Οὐρανό· καὶ μπορούμε νὰ χρησιμοποιήσουμε αὐτὲς τὶς φράσεις τὶς κυπριακὲς καὶ νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ζωὴ μας γίνεται τότε «ἀγγελόκτιστη», «θεοσκέπαστη». Τότε ὁ ἄνθρωπος ὁ μικρὸς γίνεται μὲ τὴ χάρι τοῦ θεοῦ παντοδύναμος...